

*Березнер В. В.,**здобувач кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПІДКУП ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ПОНЯТТЯ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

Анотація. У статті з позицій чинного антикорупційного та кримінального законодавства України аналізується поняття підкупу. Пропонується виокремити добровільний, вимушений, корупційний і некорупційний підкуп, а також підкуп-спосіб і підкуп-діяння. Доводиться теоретична та практична значущість запропонованої класифікації.

Ключові слова: підкуп, схилення, спосіб, діяння, суб'єкти, корупція.

Постановка проблеми. Аналіз сучасної кримінально-правової літератури свідчить про те, що підкуп переважно розглядається як спосіб вчинення злочину. Майже не враховується та обставина, що підхід законодавця до визначення обсягу цього поняття суттєво змінився. Підкуп почав позиціонуватися як окреме кримінально каране діяння, набувши специфічних, притаманних тільки йому ознак. Наука кримінального права відреагувала на ці зміни класифікацією підкупу на активний і пасивний. Але цього виявилось замало для вирішення цілої низки питань, зокрема пов'язаних із визначенням моменту закінчення підкупу, обсягу поняття «вигода», кваліфікацією невіддалого підкупу тощо. Не вирішене однозначно і питання щодо можливості використання ознак підкупу як кримінально караного діяння у характеристиці цього поняття, коли воно використовується законодавцем як спосіб вчинення злочину. І, найголовніше, чи можуть передбачені законом про кримінальну відповідальність випадки підкупу розглядатися як суміжні склади злочинів? Як видається, вирішення зазначених питань поза кримінально-правовою природою різних видів підкупу є неможливим.

Метою статті є доведення тези щодо необхідності диференціації передбачених Кримінальним кодексом (далі – КК) України видів підкупу й обґрунтування теоретичної і практичної значущості такого кроку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «підкуп», невідомий КК УРСР 1922 та 1927 рр., в історії розвитку вітчизняного кримінального законодавства вперше був використаний у КК УРСР 1960 р. Так, відповідно до ч. 2 ст. 127 перешкоджання здійсненню громадянином України його виборчих прав або роботі виборчої комісії з метою впливу на результати виборів могло бути вчинено і шляхом підкупу. Шляхом підкупу могло бути вчинене також перешкоджання вільному здійсненню громадянином права брати участь у референдумі, вести агітацію до дня проведення референдуму (ч. 1 ст. 129¹). Про підкуп свідка, потерпілого або експерта йшлося й у ст. 180 КК. Проте кримінально-правовий «статус» підкупу дещо різнився. Якщо у перших двох випадках законодавець використовував поняття підкупу як окремого способу вчинення перешкоджання, поряд із насильством, обманом, погрозами та іншими способами (наприклад, обмеження вільного доступу виборців на виборчу дільницю або незабезпечення умов для проведення

передвиборчої агітації), то у ст. 180 йшлося про підкуп як самостійну форму об'єктивної сторони цього злочину, який вчинявся з метою недопущення з'явлення свідка, потерпілого, експерта до суду, органів попереднього слідства чи дізнання або з метою досягнення відмови від давання показань чи висновку або давання завідомо неправдивих показань чи висновку. Інакше кажучи, у межах ст. 180 КК УРСР 1960 р. підкуп поняттям перешкоджання не охоплювався і становив самостійний (поряд із перешкоджанням і примушуванням) різновид злочинних дій.

Чинний КК України зберігає підхід, притаманний попередньому КК, розглядаючи підкуп і як самостійний різновид злочинних дій (ст. 386 текстуально майже відтворює диспозицію ст. 180 КК УРСР 1960 р.), і як окремий спосіб вчинення певної дії. Так, зокрема ст. 369³ (протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань) поряд із такими способами впливу, як примушування, підбурювання та вступ у змову передбачає і підкуп, хоча чинна редакція ст. 157 КК (перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача), на відміну від первісної редакції цієї статті, пов'язує перешкоджання тільки з обманом або примушуванням.

Проте зміст підкупу у КК України 2001 р. суттєво розширився. По-перше, це поняття почало використовуватися законодавцем для характеристики підбурювача (ч. 4 ст. 27 КК) як окремий спосіб підбурювання до вчинення будь-якого злочину, коли особа схиляється до цього шляхом обіцянки надання їй матеріальної чи іншої майнової у вигоди в разі вчинення нею злочину (надання грошей, майна, житла, передавання чи зберігання прав на майно, звільнення від майнових зобов'язань тощо). Тобто, з позицій чинного КК підкуп розглядається не тільки як окремий спосіб вчинення конкретних дій, передбачених Особливою частиною, а і як універсальний спосіб, який може використовуватися підбурювачем з метою схилення іншого співучасника до вчинення будь-якого діяння, передбаченого КК. Звісно, використання підкупу як способу підбурювання не виключалося й у межах КК УРСР 1960 р., як, до речі, і законодавством тих країн, де визначення підбурювання не містить переліку способів його вчинення (§ 26 КК ФРН, ч. 5 ст. 24 КК Литовської Республіки, ч. 4 ст. 42 КК Республіки Молдова), оскільки цей перелік завжди має приблизний характер. Проте факт залишається фактом – підкуп у КК України 2001 р. отримав офіційну «прописку» як самостійний спосіб підбурювання до вчинення будь-якого за характером злочину. По-друге, починаючи з 2011 р. (Законом України від 07 квітня 2011 р. КК був доповнений ст. 368³ «Комерційний підкуп службової особи, юридичної особи приватного права» та ст. 368⁴ «Підкуп особи, яка надає публічні послуги») поняття підкупу починає охоплювати не тільки способи вчинення певної дії, як окре-

мі (ст. 369³), так і універсальний (ч. 4 ст. 27 КК) та самостійні форми об'єктивної сторони складу злочину (ст. 386 КК), а й позиціонуватися як самостійні злочини, передбачені окремими статтями КК (ст. 354, 368³, 368⁴). По-третє, всупереч етимологічному значенню слова «підкупити», тобто «дати гроші, подарунки, привернути на свій бік, викликати прихильне ставлення до себе», терміном «підкуп» законодавець починає охоплювати і дії, пов'язані з одержанням неправомірної вигоди (ст. 354, 368³, 368⁴). Таке вирішення питання стало наслідком ратифікації Україною низки міжнародних конвенцій, зокрема Конвенції ООН проти корупції 2003 р., ст. 15, 16, 18, 21 якої пропонують широке розуміння поняття підкупу. За такого підходу підкуп фактично ототожнюється з корупцією, під якою відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. розуміється використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка / пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей. Виходячи з цього у сучасній українській кримінально-правовій літературі виокремлюють активний і пасивний підкупи [1, с. 914], а законодавець деяких колишніх радянських республік – пасивне й активне корумпування (наприклад, ст. 324 та 325 КК Республіки Молдова). Слід підкреслити ту обставину, що КК європейських країн асоціюють підкуп переважно з даванням хабара, розрізняючи підкуп і продажність посадової особи (наприклад, § 332, 334, 335 КК ФРН, розділ XIX КК Швейцарії), хоча подекуди це поняття охоплює як давання, так і отримання неправомірної вигоди (ст. 281 КК Швейцарії). По-четверте, поняття підкупу, за чинним КК України, виходить за межі корупції, оскільки пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди та прийняття пропозиції обіцянки або одержання такої вигоди є конститутивною ознакою злочинів, які згідно з приміткою до ст. 45 КК не належать до кола корупційних, а саме: підкуп виборця, учасника референдуму (ст. 160), провокація підкупу (ст. 370) та протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу (ст. 369³).

Таким чином, відповідно до кримінального законодавства України можна виділити такі види підкупу: 1) підкуп як спосіб вчинення передбаченого КК суспільно небезпечного діяння, зокрема протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань (ст. 369³); 2) підкуп як спосіб вчинення підбурювання до будь-якого злочину (крадіжки, вбивства, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, звалтування тощо); 3) підкуп як форма об'єктивної сторони складу злочину, зокрема діяння, передбаченого ст. 386 КК. У найменуванні цієї статті (перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку), на відміну від ст. 180 КК УРСР 1960 р., про підкуп свідка, потерпілого чи експерта не згадується. Однак аналіз диспозиції цієї норми свідчить про те, що підкуп розглядається законодавцем як самостійна форма передбачених тут суспільно небезпечних дій, метою яких виступає перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта до суду, органів досудового розслідуван-

ня, тимчасових слідчих і спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України або примушування до їх відмови від давання показань чи висновку, а також до давання завідомо неправдивих показань чи висновку. За такого підходу підкуп не може розглядатися як спосіб перешкоджання або примушування, оскільки останні у цьому разі відіграють роль суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 386 КК, а саме мети вчинення підкупу; 4) підкуп як самостійний склад злочину, передбачений окремими статтями Особливої частини КК. Тут слід виокремлювати: а) підкуп як різновид корупційних злочинів (ст. 354, 368³, 368⁴). Сюди можна віднести і злочини, передбачені ст. 368, 369, 369², у найменуванні яких термін «підкуп» законодавцем з тих чи інших причин (впроваджені у 2011 р. поняття комерційного підкупу та підкупу особи, яка надає публічні послуги, були, насамперед, покликані сприяти розмежуванню цих діянь із хабарництвом) не вживається, хоча за своїм характером передбачені тут дії від підкупу нічим не відрізняються. До того ж, оновлена ст. 370 КК (провокація підкупу) охоплює і підбурювання до злочинів, передбачених ст. 368 і 369 КК. Що ж стосується ст. 369² (зловживання впливом), то її аналіз свідчить про те, що, незважаючи на свою назву, ніяких інших способів зловживання впливом на осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, вона не передбачає; б) підкуп як різновид діянь, що не належить до кола корупційних злочинів (ст. 160, 370). Сюди слід віднести і діяння, передбачене ст. 369³ КК, оскільки тут, з одного боку, законодавець використовує підкуп як спосіб протиправного впливу, а з іншого – визнає злочином і одержання неправомірної вигоди.

У кримінально-правовій літературі обґрунтовувалася позиція, згідно з котрою не можуть розглядатися як підкуп пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди, які відбулися у зв'язку з вимаганням такої вигоди. Аргументувалася вона тим, що вимагання неправомірної вигоди завжди пов'язане з погрозою завдання шкоди правам чи законним інтересам того, хто її надає, і саме з цією ознакою пов'язані особливості суспільної небезпечності цих діянь. Особи, котрі вимушено надають неправомірну вигоду, повинні визнаватися потерпілими від злочину, отже, ступінь суспільної небезпечності цих діянь прямо залежить від шкоди, яка заподіяна або яка могла бути заподіяна правам чи законним інтересам потерпілих осіб, у т. ч. від розміру неправомірної вигоди [2, с. 23]. Чинні редакції ст. 354 (ч. 4), 368 (ч. 3), 368³ (ч. 4), 368⁴ (ч. 4) та 369² (ч. 3) передбачають як кваліфікуючу обставину прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди поєднання їх із вимаганням такої вигоди. Але, на відміну від первісної редакції ч. 3 ст. 369 чи ч. 6 цієї статті у редакції Закону від 07 квітня 2011 р., чинна редакція ч. 5 ст. 354 КК не передбачає такої підстави звільнення вигододавця від кримінальної відповідальності, як вимагання у нього неправомірної вигоди. Такі особи більше не визнаються потерпілими, а суспільна небезпека дій, поєднаних із вимаганням неправомірної вигоди, не залежить від шкоди, що може бути заподіяна їх правам та інтересам. Суспільна небезпека дій вигододавця, щодо якого мало місце вимагання неправомірної вигоди, зумовлюється тепер схваленням особи до протиправного використання її прав чи повноважень, а це характерно і для будь-якого іншого підкупу. Водночас, враховуючи ту обставину, що надання неправомірної вигоди може ініціюватися вигодоодержувачем, активний

підкуп можна було б поділити на добровільний і вимушений, зумовлений проханням або вимаганням такої вигоди. В останньому випадку суспільна небезпечність підкупу є значно меншою, що, на наше переконання, повинно відобразитися у конструкціях відповідних частин ст. 354, 368³, 368⁴, 369, 369² КК. Наскільки наявність вимагання здатна посилювати покарання для вигодоодержувача, настільки вона повинна його пом'якшувати для вигододавця. Сучасний законодавчий підхід, за яким вимагання неправомірної вигоди перетворилося з підстави звільнення від кримінальної відповідальності на абсолютно нейтральну обставину, яка не може бути врахована у кваліфікації активного підкупу, переконливим не виглядає.

Викладене дозволяє дійти висновку про те, що підкуп і корупція, яка найчастіше перекладається з латинської («corruptio») як підкуп [2, с. 20], принаймні у кримінально-правовій площині, не є тотожними поняттями, оскільки перше охоплює і випадки схилення особи до протиправного використання належних їй прав чи повноважень, котре чинний КК України не розглядає як корупційні злочини, а друге включає у себе і діяння, не пов'язані з таким схиленням (ст. 191, 210, 364 тощо). У зв'язку з цим виникає питання щодо можливості застосування норм КК про корупційний підкуп у ситуаціях, коли вчинений підкуп не є корупційним. Інакше кажучи, чи можуть розглядатися діяння, передбачені, наприклад, ст. 369³, 354, 368, 368³, 369 КК як суміжні склади злочинів, що дозволяє за відсутності усіх ознак одного злочину застосовувати норму про інший. Дійсно, ч. 1 ст. 369³ за своєю сутністю є спеціальною нормою щодо зазначених вище діянь. Невипадково за її відсутності суди кваліфікували випадки підкупу спортсменів за ст. 354. Так, наприклад, вироком Луцького міськрайонного суду Волинської області від 15 вересня 2016 р. за ч. 4 ст. 354 були засуджені футболісти-професіонали ФК «Металіст», які 06 серпня 2015 р. (ст. 369³ КК України був доповнений згідно із Законом від 03 листопада 2015 р.) отримали за програв ФК «Металіст» грошову винагороду у розмірі 187 760 грн [3]. Крім того, слід звернути увагу й ще на одну обставину. Суб'єктами злочину, передбаченого ст. 369³ відповідно до примітки до цієї статті, визнаються спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу, котрі беруть участь у спортивному змаганні, посадові особи у сфері спорту, а також особи, які примушували чи підбурювали цих осіб до відповідних корупційних правопорушень або вступити з ними у змову (ч. 2 ст. 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань»). Оскільки у ч. 2 ст. 17 цього Закону не згадуються особи, котрі вчинили підкуп спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, що беруть участь у спортивному змаганні або посадових осіб у сфері спорту, на відміну від осіб, які вчинили примушування, підбурювання чи вступ у змову, можна дійти висновку, що суб'єктом активного підкупу у межах ч. 1 ст. 369³ КК визнаються виключно особи, зазначені у ч. 3 ст. 6 чи ч. 4 ст. 8 Закону від 03 листопада 2015 р. З цього постає, що дії спортсменів, осіб допоміжного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, та посадових осіб у сфері спорту, які впливають на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу інших спортсменів, осіб допоміжного персоналу та посадових осіб у сфері спорту, слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 369³, а аналогічні дії інших осіб – за ст. 354, 368, 368³, 369 КК. Таке законодавче вирішення питання у літературі розцінюється як відверто недолуге [4], з чим ціл-

ком можна погодитися. Додамо, що не можна визнати вдалою й диспозицію ч. 1 ст. 369³ КК взагалі. Так не зовсім зрозуміло, хто є суб'єктом одержання неправомірної вигоди, коли вплив на результати офіційних спортивних змагань вчиняється шляхом підкупу. На думку А.А. Савченка й О.В. Кришевича, зважаючи на те, що ч. 1 ст. 369³ КК містить конструкцію «одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи», можна дійти висновку, що в ній йдеться саме про «пасивний» підкуп [1, с. 314], тобто суб'єктом одержання вигоди є виключно спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу або посадові особи у сфері спорту. К.П. Задоя вважає, що дії спортсмена, особи допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, або посадової особи у сфері спорту, що вчинили вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом пасивного підкупу, не потребують додаткової оцінки ще й як одержання неправомірної вигоди для себе [4]. З цього постає, що суб'єктом одержання неправомірної вигоди є особа, яка вдається до активного підкупу, оскільки вона це робить саме з метою одержання такої вигоди, як, до речі, й особа, котра з цією ж метою вдається до примушування, підбурювання або вступу у змову з особою, зазначеною у ч. 2 ст. 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». Буквальне тлумачення ч. 1 ст. 369³ дозволяє погодитися саме з останньою позицією. Але у будь-якому разі варто визнати, що суб'єктом і активного підкупу, й одержання внаслідок цього неправомірної вигоди, і пасивного підкупу згідно з приміткою до ст. 369³ КК можуть бути лише зазначені тут особи.

Не зовсім зрозуміло також, навіщо законодавець виокремлює як суб'єкта протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань посадових осіб у сфері спорту. Відповідно до ст. 1 згаданого вище Закону посадова особа у сфері спорту – це власник, акціонер, керівник чи працівник юридичної особи, котра організовує і сприяє спортивним змаганням, а також особи, уповноважені на проведення офіційного спортивного змагання; керівники і працівники міжнародної спортивної організації, інших компетентних спортивних організацій, що визнають змагання. По-перше, відповідальність керівників юридичних осіб публічного чи приватного права, а також працівників юридичних осіб незалежно від форм власності за підкуп передбачена іншими статтями КК (ст. 368, 369, 368³, 354 відповідно). Та обставина, що зазначені особи виконують відповідні функції у сфері спорту, позбавлена жодних кримінально-правових особливостей, оскільки ці функції нічим не відрізняються від тих чи інших функцій у сфері культури, науки, оборони тощо. По-друге, за такого підходу з'являється нове поняття посадової особи, яке охоплює як керівників, так й інших працівників юридичної особи, що дещо суперечить підходу до визначення поняття службової особи (ч. 3 ст. 18, примітка до ст. 364 КК) і неминуче викликатиме певні складнощі у процесі правозастосування. До речі, Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями від 18 вересня 2014 р., підписантом якої є й Україна, поняттям «посадова особа у сфері спорту» не оперує, розглядаючи як учасника змагань, поряд зі спортсменом і його допоміжним персоналом, офіційну особу – власника, акціонера, члена виконавчого комітету чи штатного співробітника юридичної особи, яка організовує і сприяє спортивним змаганням, а також суддів, членів журі та будь-яких інших акредитованих осіб. Цей термін згідно з

пп. «с» п. 6 ст. 3 Конвенції охоплює також керівників і співробітників міжнародної спортивної організації чи, за необхідності, іншу компетентну спортивну організацію, яка визнає змагання. Відповідно до ст. 15 Конвенції кожна сторона забезпечує, щоб її національне законодавство передбачало кримінальні санкції за маніпулювання спортивними змаганнями, коли це стосується примусової, корупційної або шахрайської діяльності, як це визначено її внутрішнім законодавством. Кожна сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання кримінальними злочинами відповідно до свого внутрішнього законодавства, якщо вони вчинені умисно, пособництва і підбурювання до вчинення будь-якого із кримінальних злочинів, зазначених у ст. 15 цієї Конвенції (ст. 17). Кожна сторона вживає таких законодавчих або інших заходів, необхідних, щоб юридичні особи могли бути притягнуті до відповідальності за злочини, зазначені у ст. 15–17 цієї Конвенції, скоєні в їх інтересах будь-якою фізичною особою, яка діяла окремо або в складі органу юридичної особи (ст. 18).

Не важко помітити, що вітчизняний законодавець у конструюванні норми, передбаченої ч. 1 ст. 369³ КК, пішов шляхом механічного запозичення відповідних положень Конвенції (хоча можливість застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб відповідно до ст. 96³ КК передбачена не була), фактично не враховуючи власних внутрішніх приписів, внаслідок чого підбурювання, примус і підкуп, всупереч ч. 4 ст. 27 КК, стали розумітися як окремі (самостійні) способи впливу на результати офіційних спортивних змагань, з'явилося нове поняття посадової особи, яке охоплює як керівника, так і іншого працівника тощо. Поза сумнівом, підкуп спортсменів (ст. 354 КК не охоплювала випадки підкупу спортсменів, котрі не перебувають у трудових відносинах із певною юридичною особою), їх допоміжного персоналу та інших офіційних осіб у сфері спорту (зокрема власників спортивних клубів, спортивних суддів, організаторів спортивних змагань) потребував криміналізації, але це слід було б робити, як на тому наполягає Конвенція, з урахуванням положень свого внутрішнього законодавства. До речі, законодавець деяких колишніх радянських республік криміналізував подібні дії ще задовго до підписання Конвенції 2014 р. і, як уявляється, зробив це більш вдало. Так, відповідно до ст. 201 КК Республіки Вірменія 2003 р. (підкуп учасників і організаторів професійних спортивних змагань і видовищних комерційних конкурсів) суб'єктами пасивного підкупу визнаються спортсмени, спортивні судді, тренери, організатори професійних змагань, а суб'єктами активного підкупу – будь-які особи, тобто загальні суб'єкти.

Як зазначалося вище, суб'єктом впливу на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу можуть бути лише спортсмени, особи допоміжного персоналу та посадові особи у сфері спорту. Аналогічні дії загальних суб'єктів повинні кваліфікуватися за відповідними частинами ст. 354, 368, 368³ та 368 КК. Проте, на наше переконання, така кваліфікація неможлива. Згідно з приміткою до ст. 45 КК ці злочини визнані корупційними. Як відомо, чинний КК передбачає низку обмежень для особи, котра вчинила корупційний злочин (ст. 45, 46, 47, 48, 75 тощо). Тому застосування норм про ці злочини у разі підкупу спортсмена чи посадової особи у сфері спорту загальними суб'єктом, на відміну від аналогічних дій спортсменів і посадових осіб у сфері спорту, які, незважаючи на назву профільного закону від 03 листопада 2015 р. та вживаний у ньо-

му термін «корупційні правопорушення», такими не визнаються (примітка до ст. 45 КК), виглядає не тільки не логічним, а й таким, що штучно суттєво погіршує становище загального суб'єкта. Інакше кажучи, на нашу думку, корупційний і некоорупційний підкуп не можуть розглядатися як суміжні склади злочинів. Те саме стосується і випадків підкупу експерта. У науково-практичних коментарях зазначається, що, вирішуючи питання про кваліфікацію діяння, яке полягає у підкупі експерта, слід урахувати, що дії особи, котра здійснила такий підкуп з метою перешкоди з'явленню експерта до слідчо-судових органів чи схилила його до відмови від давання чи до давання завідомо неправдивого висновку, кваліфікуються за ст. 386 КК, а дії експерта, який внаслідок такого підкупу одержав неправомірну вигоду – за ч. 3 або 4 ст. 368⁴. Якщо ж підкуп експерта здійснюється за відсутності зазначеної в ст. 386 КК мети (наприклад, через бажання пришвидшити підготовку експертом висновку), дії як особи, що вчинила такий підкуп, так і експерта, котрий одержав неправомірну вигоду, кваліфікуються за відповідними частинами ст. 368⁴ КК [5, с. 883]. Здається, що після появи примітки до ст. 45 КК подібні рекомендації втратили свою актуальність. Визнання дій особи, яка надала експерту неправомірну вигоду з метою пришвидшити підготовку висновку, корупційним злочином з усіма правовими наслідками, а надання такої вигоди за завідомо неправдивий висновок, таким, що позбавлене ознак корупційності, теж виглядає нелогічним (таке вирішення питання також є наслідком механічного накладання міжнародної антикорупційної бази на вітчизняну кримінально-правову матерію). Вихід вбачається або у позбавленні підкупу статусу корупційного злочину, що навряд чи доцільно з урахуванням визначення корупції, наданим у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», або у наданні цього статусу будь-якому підкупу, адресатом якого є спеціальний суб'єкт злочину, наділений певними службовими повноваженнями та пов'язаними з цим можливостями (службові особи юридичних осіб публічного та приватного права, особи, які надають публічні послуги, включаючи експертів, офіційні особи у сфері спорту, особи, що мають реальну можливість вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави). Адресатом підкупу можуть визнаватися і спеціальні суб'єкти злочину, не наділені певними службовими повноваженнями та можливостями – виборці, учасники референдуму, свідки, потерпілі, спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу тощо. Але такий підкуп не може розглядатися як корупційний (раніше нами обґрунтовувалася позиція, згідно з якою суб'єктами пасивного корупційного підкупу не можуть бути і працівники підприємств, установ чи організацій, а також особи, які працюють на користь підприємства, установи чи організації [6, с. 172–173]). До речі, згадана вище Конвенція Ради Європи від 18 вересня 2014 р. спрямована проти маніпулювання спортивними змаганнями, яке може вчинятися не тільки за допомогою корупційних діянь. Термін «маніпулювання» відомий і вітчизняному КК (ст. 221¹). Тут він пов'язується з умисними діями службової особи – учасника фондового ринку, спрямованими на отримання прибутку, і не наділяється статусом корупційного злочину. Не наполягає на обов'язковому наділенні таким статусом маніпулювання спортивними змаганнями і Конвенція 2014 р., наголошуючи лише на необхідності передбачити кримінальні санкції за таке діяння і залишаючи вирішення питання щодо його статусу за національним

законодавцем. Виходячи з положень вітчизняного антикорупційного законодавства, маніпулювання спортивними змаганнями, вчинене спортсменами й особами допоміжного спортивного персоналу, навряд чи можна визнати корупційним діянням.

Таким чином, з урахуванням положень чинного КК України щодо додаткових правообмежень для особи, котра вчинила корупційний злочин, чітке розмежування (насамперед на законодавчому рівні) корупційного і некорупційного підкупу має принципове значення для кваліфікації вчиненого, оскільки дозволить уникнути проблем, про які йшлося вище.

Поряд із класифікацією підкупу на корупційний і некорупційний, яка є вирішальною з погляду наслідків вчиненого підкупу, значення має і розподіл останнього на підкуп-спосіб і підкуп-діяння, оскільки саме він визначає конструктивні особливості відповідних складів злочинів. Йдеться, насамперед, про поняття підкупу, засоби його вчинення та визначення моменту, з якого підкуп можна вважати закінченим.

У кримінально-правовій літературі будь-який підкуп переважно визначається як спосіб вчинення злочину [7, с. 205; 8, с. 90], чому сприяють і певні законодавчі положення (ч. 4 ст. 27 пов'язує підкуп зі схиленням іншого співучасника до вчинення злочину, а ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» – зі схиленням особи до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей). Це дає змогу багатьом дослідникам, з'ясовуючи сутність цього поняття, у межах однієї статті КК використовувати положення інших статей, наприклад, визначаючи підкуп у межах ч. 1 ст. 369³, враховувати зміст ст. 368³, 368⁴, 370 КК [1, с. 914]. У зв'язку з цим постає питання про те, є спосіб формою реалізації діяння чи самостійною ознакою об'єктивної сторони складу злочину. У теорії кримінального права компромісу з цього питання не досягнуто. Одні вважають, що спосіб вчинення злочину невіддільний від самої злочинної дії, тобто є її органічною частиною [9, с. 211], а інші, навпаки, стверджують, що, виходячи з етимологічного сенсу терміна «спосіб» і враховуючи положення діючого законодавства і функціональне значення цього явища, під способом слід розуміти самостійну ознаку, яка сприяє, надає допомогу основному діянню [10, с. 249].

На наше переконання, на підтримку заслуговує саме друга позиція. Безумовно, спосіб вчинення злочину – це сукупність прийомів і методів злочинного діяння. Причому саме діяння, оскільки той чи інший спосіб може бути притаманний не тільки активній дії, а й бездіяльності. Так, наприклад, ухилення від військової служби може бути вчинене шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409 КК). Проте спосіб не є органічною частиною злочинного діяння. В іншому разі він не розглядався б як факультативна ознака об'єктивної сторони складу злочину, завжди виступаючи структурним елементом її об'єктивної ознаки – діяння. До того ж, використання особою того чи іншого способу саме по собі не може визнаватися кримінально караним. Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК підставою кримінальної відповідальності є виключно суспільно небезпечне діяння, яке може вчинитися будь-якими способами, але без якого вчинене не може визнаватися злочиним. Автори, котрі заперечують наявність способу за бездіяльності, посилаються на те, що самокалічення або підроблення документів вчиняються виключно шляхом активної дії [9, с. 213]. Однак кримінально караним законодавець визнає не самокалічення чи симуляцію хвороби,

а саме ухилення від військової служби, яке може вчинитися й іншими способами, але завжди пов'язане з невиконанням покладених на особу обов'язків.

Водночас слід мати на увазі, що спосіб є зовнішньою формою прояву злочинного діяння. Тому законодавець може розглядати той чи інший спосіб як окремий злочин, присвячуючи йому самостійну статтю КК. Так, наприклад, таємний спосіб викрадення чужого майна утворює крадіжку (ст. 185), відкритий – грабіж (ст. 186), обман – шахрайство (ст. 190) тощо. Важливо підкреслити, що з набуттям тим чи іншим способом статусу самостійного кримінально караного діяння він набуває і специфічних, притаманних тільки йому ознак, які не можуть використовуватися для характеристики аналогічних способів, не наділених законодавцем статусом окремого злочину. Так, наприклад, викрадення (таємне чи відкрите) виборчої скриньки з бюлетенями або протоколу про підрахунок голосів виборців чи учасників референдуму, про підсумки голосування в межах виборчого (територіального виборчого) округу на виборах чи референдумі, про результати виборів або референдуму у межах ст. 158 КК розглядається як спосіб фальсифікації підсумків голосування. Зрозуміло, що в цьому разі характерні для крадіжки та грабежу ознаки (визначення моменту закінчення цих злочинів, особливості предмета, розмежування з адміністративними правопорушеннями тощо) не можуть бути використані для кваліфікації дій, передбачених ч. 3 ст. 158 КК, як і тоді, коли законодавець виокремлює той чи інший спосіб у самостійний склад злочину, але за своєю кримінально-правовою природою (з погляду об'єкта посягання) він є іншим (ч. 1 ст. 146, ч. 1 ст. 262, ч. 1 ст. 308, ч. 1 ст. 312, ч. 1 ст. 410, ст. 432).

З цього постає, що підкуп-спосіб і підкуп-діяння не є тождешними поняттями, а їх ознаки не є взаємозамінними. Як значалося вище, підкуп розглядається законодавцем як спосіб вчинення підбурювання (ч. 4 ст. 27) та впливу на результати офіційних спортивних змагань (ч. 1 ст. 369³). Не виходить за межі такого підкупу-способу і підкуп, про який йдеться у ст. 386 КК, оскільки він, хоча і позиціонується як самостійна форма об'єктивної сторони цього діяння, вчиняється з метою перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого чи експерта до відповідних органів або з метою їх схилення до відмови від давання або до давання завідомо неправдивих показань чи висновку. Невипадково у літературі цей вид підкупу називають спеціальним видом підбурювання [5, с. 883].

Відповідно до ч. 4 ст. 27 КК України підбурювачем є особа, яка, у т. ч. підкупом, тобто обіцяною надання або наданням матеріальної винагороди, схилила іншого співучасника до вчинення злочину. Словосполучення «особа, яка схилила» свідчить про те, що підбурювання вже завершилося і підбурювана особа готова до вчинення злочину. Термін «схилення» не означає вчинення злочину підбурюваним. Тобто, моментом закінчення підбурювальницьких дій є виникнення у схиленого співучасника наміру (бажання, рішучості) вчинити злочин або взяти участь у його вчиненні. У кримінально-правовій літературі зазначається, що підбурювання як діяльність співучасника передбачає, насамперед, результат такого впливу, результат навіювання думки по вчинення злочинного діяння. Тому для оцінки дій підбурювача вирішальне значення має сам факт виникнення у схиленого співучасника прагнення взяти участь у злочині, незалежно від ступеня його стійкості та інтенсивності [11, с. 4]. Якщо ж у особи, яку підбурювали, не виникло наміру вчинити

злочин (невдале підбурювання), дії підбурювача слід кваліфікувати як готування до злочину (умисне створення умов для вчинення злочину шляхом підшукування співучасників). Невдале підбурювання до вчинення злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 14 КК). Зрозуміло, що підкуп завжди передбачає наявність іншої особи, на яку він спрямований. Проте у випадках підбурювання до злочину шляхом підкупу особа, яка дала обіцянку вчинити злочин або прийняла винагороду за його вчинення, але навіть не почала його готування, кримінальній відповідальності не підлягає, оскільки виявлення наміру за національним кримінальним законодавством злочином не визнається. Тому, якщо особа дала згоду підбурювачу на вчинення, скажімо, згвалтування, однак нічого не зробила для його вчинення, її згода не містить ознак кримінально караного діяння, включаючи і ті ситуації, коли нею була отримана певна винагорода або її частина. Засобами підбурювання, коли воно вчиняється шляхом підкупу, виступають виключно матеріальні чи інші майнові вигоди (надання грошей, майна, житла, передача чи збереження прав на майно, звільнення від майнових зобов'язань тощо).

Викладені положення є базовими і для кваліфікації підкупу у тих випадках, коли у статтях Особливої частини КК він використовується законодавцем як спосіб вчинення того чи іншого злочину.

Підкуп у межах ст. 386 КК може визнаватися закінченим злочином лише тоді, коли свідок, потерпілий, експерт дали згоду не з'являтися до суду чи інших органів або відмовитися від давання чи дати завідомо неправдиві показання або висновок. Фактичне одержання такими особами незаконної винагороди внаслідок їх підкупу та її розмір на кваліфікацію не впливають. Надана свідком, потерпілим чи експертом згода, у т. ч. і внаслідок отримання винагороди чи її частини, після якої вони з'явилися до відповідних органів або дали правдиві показання чи висновок, складу злочину не утворює (виняток складають експерти, дії яких у цьому разі підпадають під ст. 368⁴. Така ситуація, як вже зазначалося, є неприпустимою, оскільки за своїм статусом ці підкупи є різними, і повинна бути вирішена законодавцем шляхом вилучення вказівки на цих суб'єктів або зі ст. 386, або зі ст. 368⁴). Невдалий підкуп свідка, потерпілого або експерта, тобто коли наміру вчинити певні дії в них не виникло, не є кримінально каранним, оскільки діяння, передбачене ст. 386 КК, є злочином невеликої тяжкості (ч. 2 ст. 12 КК).

Підкуп, про який йдеться у ч. 1 ст. 369³ КК, повинен визнаватися закінченим із того моменту, коли спортсмен, особа допоміжного персоналу або посадова особа у сфері спорту погодилися на пропозицію підбурювача здійснити протиправний вплив, незалежно від того, чи були надалі реально змінені хід офіційних спортивних змагань або їх результати і чи був хоча б частково виключений їх непередбачуваний характер і досягнутий наперед визначений наслідок. У кримінально-правовій літературі наголошується на тому, що підкуп у межах ч. 1 ст. 369³ полягає виключно в наданні неправомірної вигоди, оскільки законодавець не вказує на прийняття пропозиції або обіцянки неправомірної вигоди, обмежуючись її одержанням. Тому у цьому разі поняттям підкупу не охоплюється пропозиція чи обіцянка надати неправомірну вигоду [1, с. 914]. Такий підхід, на наш погляд, є типовим прикладом змішування різних за своїм статусом видів підкупу. У диспозиції ч. 1 ст. 369³ КК поряд із підкупом як самостійний спосіб вчинення цього злочи-

ну фігурує і підбурювання, яке полягає в умовлянні, проханні, переконанні або схиленні будь-яким іншим чином зазначених вище осіб до вчинення дій, здатних забезпечити некоректні зміни ходу офіційного спортивного змагання чи його результату. Підкуп виокремлений законодавцем у самостійний спосіб, але як і будь-яке інше підбурювання теж пов'язаний зі схиленням тієї чи іншої особи до певних дій. Таке схилення можливе не тільки шляхом надання, а й шляхом пропозиції відповідної вигоди. Тому підхід до визначення підкупу-способу через поняття підкупу-діяння не можна визнати обґрунтованим. Виникнення під впливом підбурювача наміру у спортсмена, особи допоміжного персоналу чи посадової особи у сфері спорту вчинити зазначені у диспозиції ч. 1 ст. 369³ дії без їх реального виконання не є кримінально каранним. Проте, на відміну від ч. 4 ст. 27 та ст. 386, одержання цими особами неправомірної вигоди чи її частини містить склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 369³ КК. Невдале схилення до протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань шляхом пропозиції неправомірної вигоди утворює готування до цього злочину (діяння, передбачене ч. 1 ст. 369³, є злочином середньої тяжкості), а спроба надання такої вигоди може бути розцінена як замах на нього. Оскільки підкуп, про який йдеться у ст. 386 та 369³, є спеціальним видом підбурювання, склад цих злочинів відсутній, коли надання свідку, потерпілому, експерту, спортсмену, особі допоміжного персоналу чи посадовій особі у сфері спорту певної винагороди відбулося вже після того, як настав бажаний для її надавача наслідок.

Винагорода у межах підкупу, передбаченого ст. 369³ та 386, як і у межах ч. 4 ст. 27 КК, має виключно матеріальний характер, оскільки ніяких інших вказівок із цього приводу КК не містить, а примітки до ст. 160, 354, 364¹ на зазначені види підкупу не розповсюджуються.

Що ж стосується кримінально-правової оцінки підкупу-діяння, то з позиції діючого КК України вона є принципово іншою. Передусім привертає увагу та обставина, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» особа, яка вдається до обіцянки пропозиції чи надання неправомірної вигоди, діє з метою схилити іншу особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей. Це означає, що досягнення результату у вигляді схилення іншої особи до певних дій у цьому разі не вимагається. Тому у межах підкупу-діяння (ст. 160, 354, 368, 368³, 368⁴, 369, 369²), на відміну від підкупу-способу, пропозиція або обіцянка неправомірної вигоди повинна розумітися як закінчений злочин. У зв'язку з цим не можна погодитися з висловленою у літературі думкою про те, що підкуп, зокрема передбачений ст. 354 КК, слід вважати закінченим із моменту вчинення його суб'єктами кореспондуючих дій, тобто тільки тоді, коли пропозиція неправомірної вигоди була прийнята відповідними суб'єктами [8, с. 169–170], яка теж є наслідком змішування різних видів підкупу. З розширенням меж підкупу-діяння за рахунок криміналізації пропозиції, обіцянки та прохання неправомірної вигоди, втратою вимоганням неправомірної вигоди значення обставини, що звільняє від кримінальної відповідальності вигододавця, доволі усталений у теорії кримінального права підхід, згідно з яким дії хабародавця та хабароодержувача розглядаються як «необхідна співучасть» [12, с. 240–241] чи навіть єдиний злочин – хабарництво [13, с. 124–125], викликає великі сумніви. Дійсно, до змін кримінального законодавства

України, які відбулися у 2011 р., злочини, передбачені ст. 368, 369 КК, вважалися закінченими з моменту, коли службова особа прийняла хоча б частину хабара. У разі, коли вона відмовилася його прийняти, дії того, хто намагався дати хабар, кваліфікувалися як замах на його давання. Тобто, тоді визнання давання й одержання хабара закінченими злочинами прямо залежало від наявності взаємно кореспондуючих дій. Сьогодні ситуація суттєво змінилася, і КК обов'язкової наявності таких дій більше не вимагає. У зв'язку з цим хотілося б звернути увагу ще на одну обставину, пов'язану з наданням неправомірної вигоди. У науково-практичних коментарях (імовірно, завдяки традиції) стверджується, що цей злочин повинен визнаватися закінченим із того моменту, коли відповідна особа прийняла хоча б частину наданої неправомірної вигоди. У межах оновленої конструкції підкупу-діяння таке вирішення питання виглядає нелогічним. Виходить, якщо порушник правил дорожнього руху запропонує співробітнику Національної поліції розрахуватися на місці без протоколу, то це можна розцінювати як закінчений злочин (ст. 369 КК), а якщо він, не заперечуючи факту порушення правил, покладе у документи певну суму грошей і протягне поліцейському, котрий їх не прийме, вчинене можна розглядати тільки як замах на надання неправомірної вигоди службовій особі. Вочевидь, в останньому випадку вчинене теж повинно кваліфікуватися як закінчений злочин. Інакше висловлення наміру про надання неправомірної вигоди каратиметься більш жорстко, аніж спроба її надати, оскільки за вчинення замаху на злочин строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК (ч. 3 ст. 68).

У разі підкупу-діяння, на відміну від підкупу-способу, надання згоди на протиправне використання своїх прав (ст. 160), становища (ст. 354) повноважень (ст. 368, 368³, 368⁴) чи можливостей (ст. 369²) шляхом прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди чи її частини є закінченим злочином. Не має значення, чи дійсно особа мала намір виконати обіцяне. Відповідно до ч. 1 ст. 160 КК прийняття пропозиції, обіцянки або одержання виборцем, учасником референдуму неправомірної вигоди визнається злочином незалежно від фактичного волевиявлення особи та результатів голосування. Такої ж позиції дотримується і Верховний Суд, який у п. 3 своєї постанови від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику у справах про хабарництво» зазначає, що відповідальність за одержання хабара настає незалежно від того, виконала чи не виконала службова особа домовлене, збиралася чи ні вона це робити. Таким чином, у разі підкупу-діяння адресат підкупу не визнається суб'єктом злочину тільки тоді, коли особі не вдалося схилити його до протиправного використання належних йому прав, становища, повноважень або можливостей.

Специфічним у разі підкупу-діяння є і поняття неправомірної вигоди. На відміну від підкупу-способу, воно включає і нематеріальні активи (примітка до ст. 160), а також будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру (п. 2 примітки до ст. 354, примітка до ст. 364¹ КК). Щоправда, законодавець у цьому питанні не завжди послідовний. Якщо у межах ч. 1 ст. 368 йдеться про будь-яку неправомірну вигоду, то така вигода у кваліфікованих складах цього злочину, передбачених ч. 2 (значний розмір), ч. 3 (великий розмір) і ч. 4 (особливо великий розмір), пов'язується виключно з матеріальним виражен-

ням (п. 1 примітки до ст. 368 КК), тобто сумою, яка відповідно у сто, двісті та п'ятсот разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Зрозуміло, що за такого підходу вчинити злочини, передбачені ч. 2, ч. 3 та ч. 4 ст. 368 КК (виходячи з розміру вигоди) за допомогою, наприклад вигод нематеріального чи негрошового характеру (похвальної характеристики, реклами товарів і послуг, забезпечення отримання перемоги в конкурсі, протегування тощо) неможливо. Законодавець намагається механічно поєднати національний і міжнародний підходи, незважаючи на протиріччя, які виникають.

Безумовно, бажано, щоб терміни, які використовуються у КК, мали однаковий зміст, хоча цього дуже складно досягти в умовах перманентних змін вітчизняного кримінального законодавства. Тому поряд з усвідомленням необхідності реформ слід було б звертати увагу і на здоровий консерватизм, завдяки якому запозичення положень міжнародних конвенцій не призведе до руйнації національних кримінально-правових традицій.

Висновки. Підсумовуючи викладене, вважаємо можливим сформулювати такі положення.

Підкуп – це схилення іншої особи до вчинення передбаченого КК суспільно небезпечного діяння шляхом пропозиції чи надання матеріальних та інших майнових вигод або позбавлення матеріальних витрат, а також пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди з метою схилити іншу особу до протиправного використання наданих їй прав, становища повноважень чи можливостей або прийняття пропозиції, обіцянки, одержання неправомірної вигоди, її прохання або вимагання особою за протиправне використання своїх прав, становища повноважень чи можливостей. Виходячи з цього, підкуп може бути активним чи пасивним, а також добровільним або вимушеним.

Залежно від наявності чи відсутності ознак корупції (у чинному КК України це питання вирішене шляхом створення переліку корупційних злочинів) підкуп може бути поділений на корупційний (ст. 354, 368, 368³, 368⁴, 369, 369²) і некорупційний (ч. 4 ст. 27, ст. 160, 369³, 370, 386), що має принципове значення для кваліфікації, оскільки законодавець передбачає низку додаткових обмежень для суб'єкта корупційного підкупу, що суттєво погіршують його становище. Враховуючи це, корупційний і некорупційний підкупи не можуть розглядатися як суміжні склади злочинів.

Залежно від конструктивних особливостей об'єктивної сторони складу злочину слід виокремлювати підкуп-спосіб (ч. 4 ст. 27, ст. 386) і підкуп-діяння (ст. 160, 354, 368, 368³, 368⁴, 369, 369² КК). Доволі складна і не зовсім зрозуміла конструкція ч. 1 ст. 369³ не виключає подвійної природи передбаченого тут підкупу, оскільки, з одного боку, законодавець використовує його як спосіб протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань, а з іншого – визнає злочином і одержання неправомірної вигоди. Підкуп-спосіб і підкуп-діяння мають свої специфічні ознаки, які не є взаємозамінними.

Література:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
2. Киричко В.М. Кримінальна відповідальність за корупцію. Харків : Право, 2013. 424 с.
3. Вирок Луцького міськрайонного суду волинської області від 15 вересня 2016 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61296503>.

4. Задоя К.П. Науково-практичний коментар до ст. 369³ Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». *Право і громадянське суспільство*. URL: <http://cs.lru.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-11-2015/item/219>.
5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 : Особлива частина / Ю.В. Баулін та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Харків : Право, 2013. 1040 с.
6. Березнер В.В. Підкуп працівника підприємства, установи чи організації в системі злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. Вип. 1. Т. 3. 2015. С. 166–174.
7. Вознюк А.А. Підкуп як спосіб вчинення злочину. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2011. № 3 (46). С. 200–205.
8. Овод К.К. Кримінально-правова характеристика підкупу працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 207 с.
9. Малинин В.Б., Парфенов А.Ф. Объективная сторона преступления. Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2004. 301 с.
10. Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1 : Учения о преступлении / под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой. Москва : Зерцало, 1999. 592 с.
11. Ус О.В. Відповідальність за підбурювання до злочину : навчальний посібник. Харків : Право, 2008. 60 с.
12. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
13. Михайленко Д. Концепція співвідношення давання та одержання хабара. *Право України*. 2010. № 5. С. 123–129.

Березнер В. В. Подкуп как уголовно-правовое понятие: проблемы определения и классификации

Аннотация. В статье с позиций действующего антикоррупционного и уголовного законодательства Украины анализируется понятие подкупа. Предлагается выделять добровольный, вынужденный, коррупционный и некоррупционный подкуп, а также подкуп-способ и подкуп-деяние. Доказывается теоретическая и практическая значимость предложенной классификации.

Ключевые слова: подкуп, склонение, способ, деяние, субъекты, коррупция.

Berezner V. Bribery as a criminal and legal concept: problems to determine and classify

Summary. The concept of bribery is analyzed in the article from the perspective of current anti-corruption and criminal legislation of Ukraine. It is proposed to detach voluntary, forced, corruptive and anti-corruptive bribery, as well as bribery-method and bribery-action. Theoretical and practical significance of the proposed classification is proved.

Key words: bribery, declination, method, action, subjects, corruption.